

Feld-Knapp Iлона / Perge Gabriella

Az értő olvasás fejlesztése a szövegmunka tükrében.

Didaktikai feladatgyűjtemény

Bevezető

A PISA eredmények kiértékelése tükrében mind az anyanyelvi, mind az idegen nyelvi oktatás egyik elengedhetetlen feladata az értő olvasás képességének fejlesztése, amely a szövegorientált munka során valósulhat meg. Az értő olvasás, valamint a szövegekkel való reflektált munka feltétele az olvasó tudatos stratégiai magatartása, amely abban mutatkozik meg, hogy az olvasó stratégiák széles repertoárjával rendelkezik, és képes azokat a feladatnak, és a szituációnak megfelelően kiválasztani, és alkalmazni, hogy eljusson a szöveg megértéséig (Feld-Knapp 2005, 2015, Gósy 2008, Perge 2014).

Az alábbi didaktikai feladatgyűjtemény célja, hogy mintát adjon arra, miként fejleszthető az értő olvasás képessége a szövegorientált idegennyelv-oktatásban. A terjedelemtől való tekintettel egy kiválasztott szöveg példán keresztül mutatjuk be, milyen feladatok segítségével valósulhat meg a fejlesztés a német mint idegen nyelv tanítása és tanulása során. A német nyelvű feladatok magyar nyelvű didaktikai kommentárokkal vannak ellátva. A szöveget didaktikai környezetbe ágyazva dolgoztuk fel, a szövegmunka egy didaktikai modellt követve (*Drei-Phasen-Modell*) három fázisban valósul meg, melynek során a hangsúlyt az értő olvasás képességének fejlesztésére helyeztük.

A szövegmunka megvalósulása

Szövegválasztás: A szövegmunka középpontjában egy aktuális témát tárgyaló, főként információt közlő, tényyszerű szöveg áll („*Geschwisterbeziehungen sind ein gewaltiges Kapital*”), amely a jól illeszkedik az *Emberi kapcsolatok (Menschliche Beziehungen)* témakörbe. Ez a témakör a tematikus progresszió egyik fontos elemének tekinthető, amely közel áll a középiskolás korú nyelvtanulók világához és jól megszólíthatók vele. A téma sokrétűsége miatt célszerű kiválasztani egy-egy

aspektust, amellyel a célcsoport részletesebben foglalkozik. Ezúttal a testvéri kapcsolatok állnak a középpontban. A

kiválasztott szöveg a 15-17 éves korosztálynak ajánlott, B1+, B2 nyelvi szinten. A szöveg kiválasztásánál a téma aktualitásán, ill. a célcsoport életkorának és nyelvi szintjének figyelembevételén túl, szem előtt tartottuk a szövegtípust (újságcikk), a nyelvtanulók lehetséges előzetes tudását (világról alkotott tudásuk, más tantárgyakból hozott tudásuk), valamint a szöveg nyújtotta kognitív kihívást és a nyelvi struktúrákat.

Vor dem Lesen:

1. Sammelt Gedanken zum Thema „Menschliche Beziehungen” in Kleingruppen und erstellt dazu ein Mind-Map.
2. Klebt das fertige Mind-Map eurer Gruppe an die Wand und vergleicht sie miteinander. Versucht dabei, Gemeinsamkeiten und Unterschiede festzustellen.
3. Besprecht die folgenden Fragen in Paaren und notiert bitte die Antworten eures Gesprächspartners bzw. eurer Gesprächspartnerin. Berichtet danach über das Besprochene im Plenum.
 - Welche menschlichen Beziehungen haltet ihr für wichtig und warum?
 - Welche Rolle spielen die Familienmitglieder in eurem Leben? Begründet auch eure Antworten.
 - Warum sind Geschwister in unserem Leben wichtig?
 - Habt ihr Geschwister? Wenn ja, charakterisiert bitte eure Beziehung. Wenn nicht, denkt darüber nach, welche Vor- bzw. Nachteile diese Situation hat?
4. Was meint ihr, worum geht es im Text „Geschwisterbeziehungen sind ein gewaltiges Kapital”? Bildet dazu Hypothesen und stellt eure Vermutungen an.

Didaktikai kommentár: A szöveg olvasását megelőző szakasz három legfontosabb feladata a motiváció, ill. érdeklődés felkeltése, a meglévő ismeretek aktiválása, valamint a szöveg olvasásának tartalmi és nyelvi előkészítése, az esetleges nehézségek áthidalása. A kiválasztott

szöveg „*Geschwisterbeziehungen sind ein gewaltiges Kapital*” olvasása előtt a diákoknak kis csoportokban össze kell gyűjteniük a gondolataikat, amelyek az *Emberi kapcsolatok* témában eszükbe jutnak. Ez a lépés lehetővé teszi, hogy a nyelvtanulók a témában meglévő ismereteiket aktiválják, összegyűjtsék és rendszerezzék azokat. A Mind-Mapping kognitív technika segítségével lehetővé válik egyrészt a diákok gondolatainak strukturálása, valamint azok magasabb szintű tartalmi egységekre rendezése. Másrészt a Mind-Map által transzparenssé válnak az egyes gondolatok közötti összefüggések (Kertes 2015: 111ff.). Fontos lépés, hogy az egyes Mind-Map-ekben rögzített gondolatok a nyelvi csoport valamennyi tagja számára hozzáférhetőek legyenek, hogy a diákok megismerjenek más megközelítéseket, gondolatmeneteket, amelyeket a sajátjukéval össze tudnak hasonlítani és tudatosítani tudják a különbségeket, valamint a hasonlóságokat. A téma leszűkítésére a harmadik feladatban kerül sor, amikor a diákok pármunka keretében irányított kérdéseket beszélnek meg egymással. A kérdések az általánosból kiindulva haladnak az olvasott szöveg témája, a *testvéri kapcsolatok* felé. Végül a diákok a meglévő, aktivált ismereteik tükrében hipotéziseket állítanak fel a szöveg tartalmára vonatkozóan a cím elolvasása után. Az anticipálás (ebben az esetben a szöveg tartalmának előre vetítése, a hipotézisek megfogalmazása) mint olvasási stratégia az értő olvasás fejlesztésében kulcsfontosságú szerepet tölt be.

Während des Lesens:

5. Markiert beim Lesen die Schlüsselwörter im Text. Unterstreicht danach alle sprachlichen Mittel (Wörter und Pronomen), die sich auf die Schlüsselwörter beziehen.

6. Ordnet die unterstrichenen sprachlichen Mittel in die folgende Tabelle ein

Schlüsselwort 1	Schlüsselwort 2

7. Worauf beziehen sich die unterstrichenen Pronomen? Erklärt auch ihre Funktion, die sie im Text erfüllen.

- a) Es ist eine Beziehung der großen Gefühle: Geschwister lieben und hassen sich, vertrauen einander blind und sind im nächsten Moment größte Rivalen. Im Alter suchen viele wieder die Nähe zueinander.
- b) „Die Beziehung zu unseren Geschwistern ist die längste Beziehung unseres Lebens“, sagt der Münchner Entwicklungspsychologe Hartmut Kasten. Auch wenn sie nicht gepflegt wird, bleibt doch die gemeinsame Kindheit als lebenslanges Band erhalten.
- c) „Geschwisterbeziehungen können nicht beendet werden, sie wirken unterschwellig immer fort“ [...].
- d) Manchmal sind es die äußeren Umstände, die Geschwister nach Jahren der Trennung wieder zusammenführen.
- e) Die Sorge um die Eltern beispielsweise, die möglicherweise pflegebedürftig geworden sind, könne die Nähe zwischen Geschwistern wiederherstellen, sagt Hax-Schoppenhorst.

8. Im folgenden Textabschnitt stehen die fett gedruckten Konnektoren an der falschen Stelle. Findet die richtige Reihenfolge der Konnektoren und begründet auch eure Entscheidung.

[...] „Die Beziehung zu unseren Geschwistern ist die längste Beziehung unseres Lebens“, sagt der Münchner Entwicklungspsychologe Hartmut Kasten. Auch wenn sie nicht gepflegt wird, bleibt **sofern** die gemeinsame Kindheit als lebenslanges Band erhalten. „Geschwisterbeziehungen können nicht beendet werden, sie wirken unterschwellig immer fort, auch **andererseits** kein Kontakt mehr besteht“, sagt der Familienforscher. Das kann im Alter ein

Segen sein. Dann **wenn**, so beobachtet die Geschwisterforschung, keimt in vielen Menschen der Wunsch, wieder enger mit den Geschwistern zusammenzurücken. „**Je** die Beziehung halbwegs intakt war, gibt es meist die Sehnsucht, sich wieder zusammenzutun“, sagt Thomas Hax-Schoppenhorst, Pädagoge und Buchautor aus Düren. Manchmal sind es die äußeren Umstände, die Geschwister nach Jahren der Trennung wieder zusammenführen. Die Sorge um die Eltern beispielsweise, die möglicherweise pflegebedürftig geworden sind, könne die Nähe zwischen Geschwistern wiederherstellen, sagt Hax-Schoppenhorst. Solch eine Situation bietet **doch** aber auch viel Raum für ambivalente Gefühle: „**Dass** sich einer vor der Verantwortung drückt, **umso** ist gleich Sand im Getriebe“, sagt Kasten. **Nämlich** besser die Chemie zwischen den Geschwistern in der Kindheit war, **dann** größer sei die Chance, **wenn** sie auch jetzt wieder an einem Strang ziehen.

9. Erklärt die unterstrichenen Textstellen mit deinen eigenen Worten. Beachtet dabei den Kontext.

- a) Die Geschwister sind vor allem damit beschäftigt, sich im Beruf zu etablieren und eine Familie zu gründen. (Z. 9-10)
- b) „Das ist eine Phase, in der sich viele Geschwister aus den Augen verlieren“, sagt der Entwicklungspsychologe. (Z. 11)

- c) In vielen Menschen keimt der Wunsch, wieder enger mit den Geschwistern zusammenzurücken.
- c) „Wenn sich einer vor der Verantwortung drückt, dann ist gleich Sand im Getriebe“, sagt Kasten. (Z. 28-29.)
- e) Je besser die Chemie zwischen den Geschwistern in der Kindheit war, umso größer sei die Chance, dass sie auch jetzt wieder an einem Strang ziehen. (Z. 29-30)

10. Nennt Synonyme für die folgenden Begriffe. Beachtet dabei den Kontext.

- der Rivale,-n (Z. 4)
- sporadisch (Z. 8)
- pflegen (Z. 17)
- unterschwellig (Z. 18)
- die Sehnsucht (Z. 22)

11. Nennt Antonyme (Gegensätze) für die folgenden Begriffe. Beachtet dabei den Kontext.

- vertrauen (Z. 3)
- die Nähe (Z. 5)
- beenden (Z. 18)
- der Segen (Z. 20)
- ambivalent (Z. 28)

Didaktikai kommentár: A szövegmunka következő fázisában, az olvasás során a nyelvtanulóknak jelölniük kell a szövegben a kulcsszavakat, vagyis a legfontosabb információt hordozó szavakat. Ennek segítségével lehetővé válik a fontos információk elválasztása a kevésbé fontosaktól, a kulcsszavak ugyanis ráirányítják a figyelmet a fontos tartalmakra. Az értő olvasás fejlesztésében kiemelten fontos szerepet játszik ez az olvasási stratégia. Ennek előfeltétele, hogy a nyelvtanuló képessé váljon a kulcsszavak kiabsztrahálására a szövegből. A kulcsszavak megtalálásán túl a következő lépésben az olvasónak alá kell húznia azokat a nyelvi eszközöket, amelyek az adott kulcsszavakra vonatkoznak, majd ezeket a nyelvi eszközöket be kell rendeznie a megadott táblázatba. A táblázat két oszlopa irányítja a figyelmet és tudatosítja az olvasóban,

hogy a szövegben két legfontosabb információt hordozó kulcsszó van (*Geschwister* és *Geschwisterbeziehungen*). A táblázatos forma lehetővé teszi a két központi kulcsszóra történő nyelvi eszközök transzparenszé tételét, valamint lehetőséget ad a nyelvi eszközök szövegben betöltött funkciójának vizsgálatára. Ezen túl kirajzolódik a szöveg két fő tematikus fonala, amelyek a kulcsszavakra épülnek. A nyelvtanulók pedig megláthatják és tudatosíthatják, hogy mely nyelvi eszközök (szóismétlések, szinonim kifejezések, névmások stb.) utalnak a kulcsszavakra. Ez a feladat hozzájárul a mondathatáron átívelő olvasás képességének fejlesztéséhez, amely elengedhetetlen feltétele a szöveg egészében való eligazodásnak. Szintén ezen olvasási stratégia fejlesztését segíti a 7. és 8. feladat. Előbbiben a nyelvtanulóknak meg kell magyarázniuk, mire vonatkoznak az aláhúzott névmások, amelyek a

szövegben fontos utaló szereppel rendelkeznek. Ezen túl meg kell tudni állapítaniuk, melyik irányba utalnak a névmások. Utóbbiban meg kell találniuk a szövegösszekötő elemek megfelelő helyét, ugyanis a megadott szövegrészletben össze vannak keveredve. Ez a feladat segíti továbbá a logikus gondolkodás fejlesztését, valamint hozzájárul a szövegkoherencia feltárásához. A 9. feladatban a nyelvtanulóknak saját szavaikkal kell tudni elmagyarázniuk kiemelt szövegrészleteket, a szöveggörnyezet figyelembevételével. Ez csak abban az esetben megoldható, ha az olvasó a szöveg jelentését megértette. Az értő olvasás fejlesztésén túl idegen nyelvű szövegek esetében kiemelten fontos a nyelvi bázis kiépítése is. Ebben az esetben a 10. és 11. feladat elvégzése (szókincsmunka) a téma releváns szókincsének bővítésére szolgál, melynek során a kontextus figyelembevételével kell megadott fogalmakra hasonló, illetve ellentétes jelentésű kifejezéseket találni.

Nach dem Lesen:

12. „*Geschwisterbeziehungen sind ein gewaltiges Kapital*”. Sammelt Pro- und Kontra-Argumente zu dieser These. Schreibt danach mit Hilfe der gesammelten Argumente eine Erörterung zu diesem Thema.

Didaktikai kommentár: A szöveg munka utolsó fázisa egyrészt az előző szakasz eredményeinek összefoglalására szolgál, másrészt lehetőséget ad az egyéni vélemény kifejtésére (Feld-Knapp 2005: 133). A szövegorientált idegennyelv-oktatás célja, hogy az olvasott szövegtől (inputszöveg) a nyelvtanulók eljussanak a szövegprodukciónak és saját szövegeket (outputszöveg) készítsenek. Az alábbi szöveg munka utolsó lépéseként a nyelvtanulóknak a szöveg címéhez kell pro és kontra érveket gyűjteniük. Az érvek rendszerezése után pedig érvelő szöveget kell fogalmazniuk. A szövegtípus jól összekapcsolható az aktuális témákat tárgyaló, elsősorban információt közlő, tényyszerű szövegekkel. A szövegalkotásnak köszönhetően a diákoknak lehetőségük nyílik saját véleményük kifejtésére, valamint a szövegtípus jellemzőinek tudatosítására.

Geschwisterbeziehungen sind ein gewaltiges Kapital

Es ist eine Beziehung der großen Gefühle: Geschwister lieben und hassen sich, vertrauen einander blind und sind im nächsten Moment größte Rivalen. Im Alter

5 suchen viele wieder die Nähe zueinander.

"Blut ist dicker als Wasser", sagt das Sprichwort. Es gibt Zeiten im Leben vieler Geschwister, da scheint es nicht mehr zu gelten. Da haben Brüder und Schwestern nur noch sporadisch Kontakt, treffen sich vielleicht noch bei Feiern, sind aber ansonsten vor allem damit

10 beschäftigt, sich im Beruf zu etablieren und eine Familie zu gründen.

"Das ist eine Phase, in der sich viele Geschwister aus den Augen verlieren", sagt der Münchner Entwicklungspsychologe Hartmut Kasten.

Weit entfernte Wohnorte, unterschiedliche Erfahrungen im Beruf, möglicherweise ein

15 Partner, den der Bruder oder die Schwester nicht mag, tun ihr Übriges. Und dennoch ist damit eine Geschwisterbeziehung nicht zu Ende: "Die Beziehung zu unseren Geschwistern ist die längste Beziehung unseres Lebens", sagt Kasten.

Auch wenn sie nicht gepflegt wird, bleibt doch die gemeinsame Kindheit als lebenslanges Band erhalten. "Geschwisterbeziehungen können nicht beendet werden, sie wirken unterschwellig immer fort, auch wenn kein Kontakt mehr besteht", sagt der Familienforscher.

- 20 Das kann im Alter ein Segen sein. Dann nämlich, so beobachtet die Geschwisterforschung, keimt in vielen Menschen der Wunsch, wieder enger mit den Geschwistern zusammenzurücken. "Sofern die Beziehung halbwegs intakt war, gibt es meist die Sehnsucht, sich wieder zusammenzutun", sagt Thomas Hax-Schoppenhorst, Pädagoge und Buchautor aus Düren. Manchmal sind es die äußeren Umstände, die Geschwister nach Jahren der Trennung
- 25 wieder zusammenführen. Die Sorge um die Eltern beispielsweise, die möglicherweise pflegebedürftig geworden sind, könne die Nähe zwischen Geschwistern wiederherstellen, sagt Hax-Schoppenhorst. Solch eine Situation bietet andererseits aber auch viel Raum für
- ambivalente Gefühle: "Wenn sich einer vor der Verantwortung drückt, dann ist gleich Sand im Getriebe", sagt Kasten. Je besser die Chemie zwischen den Geschwistern in der Kindheit
- 30 war, umso größer sei die Chance, dass sie auch jetzt wieder an einem Strang ziehen. [...]

Felhasznált irodalom:

Feld-Knapp, Ilona (2005): Textsorten und Spracherwerb. Eine Untersuchung der Relevanz textsortenspezifischer Merkmale für den "Deutsch als Fremdsprache"-Unterricht (= Lingua. Fremdsprachenunterricht in Forschung und Praxis 2). Hamburg: Dr. Kovac Verlag.

Feld-Knapp, Ilona (2015): Texte als grundlegende Bausteine des DaF-Unterrichts. In: Boócz-Barna, Katalin / Feld-Knapp, Ilona / Kárpáti, Zsófia / Kertes, Patrícia / Palotás Berta (szerk.): Deutsch als Fremdsprache unterrichten lernen (=Bölcsészet- és Művészetpedagógiai Kiadványok 6). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. pp. 23-37.

Gósy, Mária (2008): A szövegértő olvasás. In: Anyanyelv-pedagógia. 1/2008. URL:
<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=25> (utoljára megtekintve: 2018. október 22.)

Kertes, Patrícia (2015): Textarbeit im DaF-Unterricht. Der Weg vom Text zum Text ...- Im Fokus: Die reflektierte Unterrichtspraxis. In: Boócz-Barna, Katalin / Feld-Knapp, Ilona / Kárpáti, Zsófia / Kertes, Patrícia / Palotás Berta (szerk.): Deutsch als Fremdsprache unterrichten lernen (=Bölcsészet- és Művészetpedagógiai Kiadványok 6). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. pp. 108-134.

Perge, Gabriella (2014): Idegen nyelvű olvasási stratégiák. In: Ladányi, Mária / Vladár, Zsuzsa / Hrenek, Éva (szerk.): MANYE XXIII. Nyelv – Társadalom – Kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák. Budapest: MANYE/Tinta Könyvkiadó. pp. 457-462.

A felhasznált szöveg forrása:

<http://www.welt.de/gesundheit/article127057844/Geschwisterbeziehungen-sind-ein-gewaltiges-Kapital.html> (utoljára megtekintve: 2018. október 21.)